

Föranmäld Opcat-inspektion av Statens institutionsstyrelse, det särskilda ungdomshemmet Tysslinge, den 15 maj 2020

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Thomas Norling genomförde föredraganden Lars Olsson den 15 maj 2020 en föranmäld inspektion av Statens institutionsstyrelse (SiS), det särskilda ungdomshemmet Tysslinge. Vid inspektionen deltog även föredraganden Ellen Ringqvist (protokollförare). Inför inspektionen hade intagna i ungdomshemmet getts möjlighet att anmäla intresse för att tala med JO:s medarbetare. Totalt samtalade JO:s medarbetare med sju intagna och fem anställda i ungdomshemmet. För att minska risken för spridning av covid-19 genomfördes samtalen utomhus, i anslutning till administrationsbyggnaden men innanför hemmets perimeterskydd.

JO:s medarbetare gjorde även en översiktlig granskning av handlingar i samband med inspektionen, däribland riktlinjer och rutindokument som upprättats med anledning av covid-19, incidentrapporter samt beslut om de särskilda befogenheterna avskiljande, vård i enskildhet och vård på låsbar enhet.

Inspektionens syfte

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer, Opcat-verksamheten. Den 20 april 2020 beslutade JO Thomas Norling att i ett särskilt ärende utreda SiS åtgärder med anledning av spridningen av covid-19 och konsekvenserna för intagna i myndighetens särskilda ungdomshem och LVM-hem (se JO:s dnr O 13-2020). Inspektionen genomfördes inom ramen för detta initiativärende.

Opcat är den engelska förkortningen av tilläggsprotokollet till FN:s tortyrkonvention (Optional Protocol to the Convention Against Torture). Länder som anslutit sig till protokollet har förbundit sig att inrätta ett nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. I Sverige har JO tilldelats detta uppdrag. Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

Det särskilda ungdomshemmet Tysslinge har tidigare inspekterats av JO:s Opcat-enhet den 20 och 21 september 2017 (JO:s dnr 5903-2017).

Uppgifter som kom fram vid inspektionen

Vid samtalen med intagna och personal tog JO:s medarbetare upp ett antal frågeställningar som har att göra med den pågående spridningen av covid-19, och vilken påverkan den har på situationen för de intagna i det särskilda ungdomshemmet. Frågorna behandlade:

1. Information angående spridningen av covid-19
2. SiS åtgärder för att hindra smittspridning
3. De intagnas tillgång till hälso- och sjukvård
4. De intagnas möjlighet till kontakt med omvärlden
5. De intagnas möjlighet till aktiviteter och sysselsättning
6. De intagnas möjlighet till vård och behandling
7. Personalens arbetssituation

Tysslinge tillhör verksamheten SiS ungdomsvård norr. Hemmet har tidigare varit en kriminalvårdsanstalt och är omgärdat av en hög mur samt ett perimeterstängsel utanför denna. Det finns 41 ordinarie platser fördelade på sex avdelningar. Samtliga platser är låsbara. Hemmet tar emot icke skolpliktiga pojkar som är akutplacerade med stöd av lagen (1990:52) om vård av unga, LVU. Tysslinge är det enda särskilda ungdomshemmet som endast har akutavdelningar.

Vid inspektionen fanns 26 ungdomar i hemmet, varav 20 var under 18 år. En av de intagna vårdades i enskildhet. Vid inspektionen fanns ingen intagen i hemmet som var konstaterat smittad med covid-19 eller som visade symtom på sjukdomen.

Information angående spridningen av covid-19

I denna del tillfrågades intagna och personal om bl.a. vilken information som de fått om spridningen av covid-19.

Samtliga av de intagna som JO:s medarbetare samtalade med uppgav att de fått muntlig information om smittspridning av covid-19. Institutionschefen och avdelningsföreståndarna informerar intagna muntligen, bl.a. vid husmöten och morgonmöten. Intagna uppgav också att man även följer nyhetsrapporteringen om covid-19 och att man samtalar om den med personalen i samband med detta. De berättade att de bl.a. har informerats om att hålla avstånd och att inte hälsa som vanligt. Den skriftliga information som hänvisades till gällde instruktioner för att tvätta händerna. Ingen av de intagna uppgav att de saknade någon information.

I samtal med personal kom det fram att personalen får fortlöpande muntlig och skriftlig information om hur smittspridning kan hindras från institutionschefen (som också är sjuksköterska) eller avdelningsföreståndarna på personalmöten

åtminstone en gång i veckan. Däremellan kommer information på mejl. En anställd påpekade dock att många av de anställda inte har för vana att regelbundet läsa sin e-post. Personalen har inte utbildats i att använda den skyddsutrustning som finns i hemmet. De får sådan utbildning om det uppstår ”skarpt läge”. All personal kommer få ta del av ett bildmaterial om hur utrustningen ska hanteras.

Sjuksköterskorna har kontinuerligt deltagit i möten med SiS sjukvårdsledning och de andra SiS-hemmen via Skype. Sjukvårdspersonal har då bl.a. delat med sig av sina erfarenheter av bekräftade fall av covid-19.

SiS åtgärder för att hindra smittspridning

I denna del tillfrågades intagna och personal om bl.a. vilka åtgärder som SiS har vidtagit för att hindra smittspridning och om de känner till hur personalen ska agera vid befarad smitta på institutionen.

Vid inskrivning av en nyintagen ställer man bl.a. frågor om hälsotillstånd och om han kan ha varit utsatt för smitta av covid-19. Man kontrollerar även om den intagne har feber. Personalen fyller i en blankett för hälsobedömning som sedan läggs i sjuksköterskornas postfack. Det görs inte någon särskild utredning för att klargöra om den intagne tillhör en riskgrupp. Om en intagen skulle visa symtom placeras han i ”karantän” omedelbart och ett beslut om vård i enskildhet fattas. Intagna som inte visat några symptom på att vara smittade av covid-19 vid inskrivningen får gå direkt in på en avdelning.

Enligt hemmet är de ordinarie utrymmena för vård i enskildhet lämpliga för karantänsplaceringar. Ett av dessa har emellertid använts för vård i enskildhet av en intagen under en längre tid, vilket gjorde att hemmet även utrymt en av de ordinarie avdelningarna för att kunna placera intagna som visat symptom på covid-19 i karantän. För att hålla en avdelning tom har institutionschefen begärt en platsreduktion av verksamhetskontoret ungdomsvård norr. Platsreduktionen hade upphört vid tidpunkten för inspektionen, men på grund av låg beläggning kunde man ändå hålla en avdelning tom och redo för eventuella karantänsplaceringar. Det är möjligt att sektionera avdelningen och på så sätt samtidigt vårda två ungdomar i enskildhet där.

Sammanlagt fyra intagna hade vid tiden för inspektionen varit skilda från övriga intagna på grund av att de misstänkts vara smittade med covid-19. I tre av fallen fattades beslut om vård i enskildhet. Besluten är motiverade med de intagnas speciella behov av vård och innehåller en beskrivning av vilka symptom de intagna uppvisat som grund för misstanke att de smittats av covid-19 och av risken för smittspridning. En av de intagna hade frivilligt gått med på att vårdas skild från andra intagna. Det fattades inte något beslut om vård i enskildhet för honom. Institutionschefen påpekade att SiS instruktion för att fatta beslut om vård i enskildhet vid misstänkt smitta av covid-19 utfärdats efter denna frivilliga karantänsplacering.

JO:s medarbetare samtalade med intagna och personal om hur de uppfattat situationen när en intagen varit placerad i karantän. I samtal med personal kom det fram att endast de anställda som frivilligt anmält sig skulle tjänstgöra i karantänen. Det kom fram att man såg det som mycket viktigt för den enskilde att han inte skulle få uppfattningen att personalen inte ville vistas med honom.

Intagna med erfarenhet från karantän berättade att de inte fått göra så mycket om dagarna förutom att spela tv-spel. De uppgav att personal alltid var med dem i utrymmet för vård i enskildhet eller direkt utanför dörren dygnets alla timmar. En av de intagna uppgav att han under den veckan han satt i karantän fick komma ut på rastgården vid två tillfällen. När han bad om fler tillfällen hänvisade personalen till att det skulle innebära en risk för andra intagna att smittas.

En intagen beskrev att han hade haft tre anställda som turats om att vara med honom under placeringen. Han noterade att två av personalen bar munskydd men att den tredje även bar skyddsdräkt och visir för ansiktet. Han hade själv inte fått någon skyddsutrustning, förutom ett munskydd en gång när han anställd vistades nära honom en stund. En annan intagen som varit i karantän beskrev att personalen burit munskydd och handskar hela tiden. Personal som JO:s medarbetare samtalade med menade att man utgick från att man skulle bära full skyddsutrustning om de måste vara inom två meter från den intagne. Det skulle kunna bli aktuellt att ta på full utrustning även i andra fall, t.ex. om den intagne skulle visa sig våldsamt eller spotta.

Personal och ungdomar berättade om en del förändringar som gjorts för att minska risken för smittspridning på bostadsavdelningarna. Personalen bär inte någon skyddsutrustning när de tjänstgör på de vanliga bostadsavdelningarna. Däremot finns det särskild städutrustning och engångsserviser. En anställd uppgav att de intagna på en avdelning sedan en tid tillbaka på eget initiativ städar de gemensamma duscharna och toaletterna dagligen. Annars storstädas avdelningarna av ungdomar tillsammans med personal två gånger i veckan. Man bär då handskar. Enligt personalen har ungdomarna fått möjlighet att rengöra händerna med handsprit. De har inte egen tillgång till denna utan måste be personalen om att klicka ut spriten i deras händer.

En av de intagna uppgav att personalen på hans avdelning inte ger de intagna någon handsprit med hänvisning till att de inte behöver det. En annan av de intagna framförde att det borde införts en regel om att de intagna ska duscha varje eller varannan dag. En annan intagen konstaterade att han inte längre tvättade sina händer lika noga nu som för en tid sedan.

I samtal med intagna och personal om möjligheten att upprätthålla s.k. social distans kom bl.a. följande fram. Möjligheten för ungdomar på olika avdelningar att ha kontakt med varandra har begränsats. Tidigare har det funnits viss möjlig-

het till interaktion men numera får t.ex. de intagna skolundervisning avdelningsvis. En ungdom uppgav att sådana avgränsningar mellan avdelningar påminner om hur det fungerar i ett häkte i Kriminalvården.

Intagna och personal uppgav att ungdomarna inte håller avstånd till varandra. Det är också svårt för personalen att upprätthålla social distans gentemot de intagna, bl.a. beroende på lokalernas utformning. Intagna uppgav att en del av de anställda numera hälsar med armbågen eller knytnäven, men att de flesta hälsar som vanligt. Det kom också fram i samtal med personal att det t.ex. händer att anställda kan ge de intagna en kram. JO:s medarbetare observerade också en sådan situation. En av de anställda hänvisade till att ”det inte går att ta ett steg tillbaka i sådana lägen”. En annan anställd uppgav att personalen sitter och äter tillsammans med de intagna som vanligt.

I samtal med personal betonade de flesta av dem att den största risken för smittspridning i hemmet kommer från de anställda, inte från ungdomarna. Svårigheterna för personal att hålla social distans i kontakten med ungdomarna kompenseras enligt en anställd med rutiner för att personalen ska hålla sig till sin avdelning. Man försöker också begränsa var den timanställda personalen tjänstgör. Vidare kom det fram att institutionschefen uppmanat personalen vid hemmet att minska riskerna för att bli smittade utanför arbetstid genom att t.ex. undvika bisysslor.

Enligt en av hemmets sjuksköterskor skulle den skyddsutrustning som finns i hemmet – skyddsoverall, visir, munskydd och handskar – räcka en vecka. SiS har skickat ut skyddsutrustning till hemmen från centralt håll men man har också gjort egna inköp.

De intagnas tillgång till hälso- och sjukvård

I denna del tillfrågades intagna och personal om spridningen av covid-19 påverkat de intagnas tillgång till hälso- och sjukvård.

Hemmet har två heltidsanställda sjuksköterskor som tjänstgör under kontorstid. Utanför kontorstid är personalen hänvisad till att kontakta 1177 via hemmets trygghetsjour och chef i beredskap eller akutsjukhuset i Södertälje. En allmänläkare från en vårdcentral är på hemmet fyra timmar i veckan. En psykiater från ett bemanningsföretag är på hemmet en dag var tredje vecka. Covid-19 har inte medfört ändrade tjänstgöringstider för hälso- och sjukvårdspersonalen, och det finns enligt en av sjuksköterskorna inte något behov av utökad tjänstgöring.

En sjuksköterska uppgav att hon inte har till uppgift att dagligen besöka de intagna som placerats i karantän. Däremot bevakar hon tidsfristerna för när de inte längre behöver vara placerade i karantän. Vidare uppgav hon att de intagnas tillgång till hälso- och sjukvård inte har förändrats med anledning av covid-19. Hemmets personal kan köra de intagna till somatisk akutmottagning och även tandläkarbesök har kunnat genomföras. Läkare kan komma till hemmet för en bedömning av en intagnas behov av psykiatrisk tvångsvård.

Enligt sjuksköterskan informeras en ansvarig på SiS huvudkontor om en intagen under minst 24 timmar uppvisat symptom på smitta av covid-19. Huvudkontoret kontaktar det regionala smittskyddet som kommer och tar prov. Inom 48 timmar får de ett provsvar. En av de intagna som varit placerad i karantän har testats för att kunna avgöra om han bar på covid-19. Provtagningen gjordes av hälso- och sjukvårdspersonal från regionens smittskydd. När provet visade att han inte bar på covid-19 upphörde hans vård i enskildhet och han återgick till avdelningen.

Intagna uppgav i samtal att de inte upplevt någon skillnad i tillgången till hälso- och sjukvård sedan utbrottet av covid-19.

De intagnas möjlighet till kontakt med omvärlden

I denna del tillfrågades intagna och personal om spridningen av covid-19 påverkat bl.a. de intagnas möjlighet att hålla kontakt med anhöriga.

I den riskbedömning som upprättats för Tysslinge med anledning av covid-19, daterad den 16 mars 2020, anges (s. 8):

Besök och möten ställs in för samtliga aktörer och anhöriga. Samförstånd eftersträvas och individuell bedömning görs när undantag förankras hos [institutionschefen].

Personal uppgav att de flesta föräldrar till intagna accepterar besöksrestriktionerna när de får veta att anledningen till dem är för att förhindra att covid-19 kommer in till institutionen. Man förstår att inte heller andras närstående kommer att besöka hemmet. Det är institutionschefen som gör den slutliga bedömningen i varje enskilt fall. På fråga från JO:s medarbetare uppgav en av de anställda att de intagna inte bett om att få skriftliga beslut om att de inte får ta emot besök, utan de har förstått att det är för att skydda dem. På fråga om hemmets ställningstaganden av de intagnas önskemål om att få ta emot besök dokumenteras i de intagnas journaler uppgav en anställd att han inte visste.

I samtal med intagna kom det fram att de fått information om att föräldrar inte får komma på besök. Flera av dem tyckte det var mycket jobbigt att inte kunna ta emot besök av sina föräldrar. De intagna verkade vara av uppfattningen att de inte kan ansöka om besök. Personalen har sagt att anledningen till att besök inte kan ske är att man inte kan veta om besökaren är smittbärare av covid-19. En intagen under 18 år uppgav att hemmet hanterat hans önskemål om besök på samma sätt under hela hans vistelse i hemmet. När han ville att en anhörig skulle få besöka honom fick han veta att det inte gick, men han fick aldrig något skriftligt beslut.

En annan intagen under 18 år uppgav att han nyligen fått besök av sin mamma. Besöket ägde rum utanför muren runt hemmet men innanför perimeterskyddet. JO:s medarbetare förstod det som att detta var det enda besök av en närstående till en intagen som hade ägt rum sedan besöksrestriktionerna meddelades den 24 mars 2020.

Hemmet försöker kompensera avsaknaden av besök med utökade möjligheter till telefonsamtal. Det finns två telefoner på varje avdelning. I samtal med intagna uppgav de att tillgången till telefon mestadels är tillräcklig, men att det kan bli kö under kvällstid.

Runt tiden för inspektionen hade även särskilda surfplattor börjats distribueras ut på avdelningarna. Genom dessa ska intagna även kunna kommunicera med samma personer som man får prata i telefon med men via videolänk. Surfplattorna är bokningsbara.

De intagnas möjlighet till aktiviteter och sysselsättning

I denna del tillfrågades intagna och personal om spridningen av covid-19 påverkat bl.a. de intagnas möjlighet till dagliga aktiviteter.

De intagna har sedan utbrottet av covid-19 skolundervisning avdelningsvis. Detta har inneburit att antalet undervisningstimmar minskat. Enligt en intagen kompenseras detta i viss mån av att man får mer läxor. I övrigt har de intagna tillgång till aktiviteter som vanligt; rastgård, gym, data-tid, tv-spel, musik på mp3-spelare och se på film. Enligt en anställd erbjuds de intagna utökad tid i idrottshallen. Enligt en annan anställd kan man ha mer aktiviteter på helgerna eftersom de personalresurser som annars går åt för att möjliggöra besök till de intagna nu har frigjorts.

De intagnas möjlighet till vård och behandling

I denna del tillfrågades intagna och personal om spridningen av covid-19 påverkat bl.a. planeringen av deras vårdvistelse.

Vid granskning av handlingar kom det fram att tio av de intagna vistats i hemmet i mer än åtta veckor, som är den normala tiden för en akutplacering inom SiS ungdomsvård. Vidare saknades nytt beslut om vård vid låsbar enhet för två intagna som vistats i hemmet mer än två månader (jfr 15 b § tredje stycket LVU där det bl.a. anges att vård vid en låsbar enhet får pågå under högst två månader i följd, men får pågå längre tid om särskilda behandlingsskäl föranleder det).

I samtal med personal kom det fram att det stopp för omplaceringar som rått inom SiS ungdomsvård hävts sedan ungefär en vecka före inspektionen. En del intagna som varit placerade i hemmet en längre tid hade redan kunnat flyttas till andra SiS-hem för placering på utrednings- eller behandlingsavdelningar. Förflyttningarna inom SiS var emellertid begränsade till två ungdomshem i SiS ungdomsvård norr – i vanliga fall kan intagna placeras i hem över hela landet.

JO:s medarbetare ställde frågor om möjligheten för intagna som varit intagna i hemmet mer än åtta veckor att t.ex. få vård i öppnare former eller vistelse utanför hemmets område. En anställd uppgav att intagna numera ges viss ökad möjlighet att kunna gå promenader utanför muren men innanför perimeterstängsel. För intagna som varit i hemmet mer än i åtta veckor finns det möjlighet till viss vistelse utanför institutionens område tillsammans med personal. Man undviker

kontakter med andra människor och utevistelsen kan bestå i att man köper snabbmat på en drivethru och åker till en sjö för att äta.

Några intagna som JO:s medarbetare samtalade med uppgav att de väntar på att få en plats på ett HVB-hem. De såg det som positivt att de skulle kunna flytta till vård i öppnare former direkt i stället för att placeras i ett annat SiS-hem först. En intagen som varit på hemmet i fyra månader hade fått veta att han inte kan flytta vidare till ett annat SiS-hem p.g.a. covid-19. En annan intagen hade fått veta att det kan dröja fem månader innan han kan omplaceras från Tysslinge och få en SiS-utredning.

En anställd framhöll att Tysslinge drabbats extra hårt av covid-19 eftersom det är en ren akutinstitution. När det blev stopp för omplaceringar inom SiS fanns inga alternativ för ungdomarna. I andra hem finns möjlighet för intagna att gå vidare till en utrednings- eller behandlingsplats.

Inspektionen avslutades.

Vid protokollet

Ellen Ringqvist

Justeras 2020-05-27

Lars Olsson

Jag har tagit del av protokollet. De uppgifter som redovisas i protokollet kommer att läggas till grund för de frågeställningar jag har för avsikt att ta upp med ledningen för SiS vid ett avslutande dialogmöte.

2020-05-27

Thomas Norling